

I N N

L E I

D I N G

CULTUUREDUCATIE - DE KRACHT VAN LOKAAL EN PROVINCIAAL BELEID

Introductie

Goede ideeën borrelen vaak op verschillende plaatsen op hetzelfde moment op. Zo kon het gebeuren dat er zowel een plan ontstond voor een beleidshandreiking kunsteducatie – een initiatief van De Kunstconnectie/VKV- als voor een beleidshandreiking erfogoededucatie, geïnitieerd door de Stichting Erfgoed Actueel. Beide organisaties zochten samenwerking met de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) en kregen steun van de Stichting Cultuurfonds Bank Nederlandse Gemeenten. Ook het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) toonde zich geïnteresseerd. Kunst- en erfogoededucatie staan immers, samen met media-educatie en literatuureducatie, voor ‘cultuureducatie’. En cultuureducatie is één van de speerpunten van het landelijk cultuurbeleid. Op het moment dat men elkaar op dit uitgangspunt gevonden had, was een volledig geïntegreerde uitgave echter een gepasseerd station. Daarom is gezocht naar een praktische oplossing die de samenhang tussen beide, zelfstandige katernen onderstreept en de gebruiker voorziet van een handzame combinatie van naslagwerk en praktijkhandleiding op het gebied van kunsteducatie- en erfogoededucatiebeleid. De handreikingen richten zich met name op de beleidsontwikkeling binnen gemeenten, maar besteden ook aandacht aan de taken en verantwoordelijkheden van provincies en de samenwerking en afstemming tussen de decentrale overheden.

De voorliggende map *Cultuureducatie- de kracht van lokaal en provinciaal beleid* biedt de mogelijkheid voor actuele aanvullingen: over media- en literatuureducatie en/of nieuwe scenario's voor cultuureducatie.

Dit inleidende katern gaat beknopt in op de onderstaande onderwerpen.

- Waarom cultuureducatie?
- Cultuurcarrière: binnen- én buitenschoolse cultuureducatie
- Landelijk stimuleringsbeleid Cultuur en School
- De rol van gemeenten en provincies: de kracht van lokaal beleid

Voor informatie over het ontwikkelen van lokaal kunsteducatie- en erfogoededucatiebeleid verwijzen we u naar de gelijknamige katernen in deze map.

Begrippenkader

Cultuur staat in de meest ruime betekenis van het woord voor alles wat door menselijk handelen is gemaakt. Een andere omschrijving is: de leefstijl van een samenleving. Deze leefstijl - de vorm, inhoud en geestelijke gerichtheid van menselijk handelen - is niet eenduidig maar veeleer een dynamisch samenspel van subculturen.

Wanneer in beleidstermen over cultuur gesproken wordt, wordt hieronder doorgaans verstaan: de podiumkunsten (muziek, theater en dans), de beeldende kunsten, de film, de audiovisuele media, de bibliotheken, het cultureel erfgoed, de amateurkunst en kunst- en cultuureducatie.¹

Cultuureducatie is in beleidstermen van het ministerie van OCW de verzamelnaam voor kunsteducatie, erfogoededucatie en media-educatie. Soms wordt literatuureducatie daarbij apart vermeld.

Kunsteducatie is leren over, door en met kunst. Ook het leren beoordelen, genieten en zelf beoefenen van kunst hoort daarbij. Kunsteducatie omvat de disciplines: beeldende kunst, dans, literatuur, muziek, theater en audiovisuele kunst. Ook toegepaste kunsten en wereldcultuur maken hier onderdeel van uit.

Erfgoededucatie omvat een breed spectrum aan activiteiten voor allerlei publieksgroepen, die zowel kennis en begrip als beleving van erfgoed tot doel hebben. Bij erfgoed gaat het om: musea, monumenten, de gebouwde omgeving, archieven, archeologie, industrieel en mobiel erfgoed, landschap en immaterieel erfgoed. Erfgoededucatie is ook: leren over, door en met erfgoed

Media-educatie gaat over het leren interpreteren van de inhoud van media, het bepalen door welke belangen of waardesystemen deze worden gestuurd en het bewust worden van de plaats en rol van media in het persoonlijke en maatschappelijke leven. Maar ook het zelf gebruiken van deze media en het zelf vervaardigen van (digitale) audiovisuele producties is onderdeel van media-educatie.

1. Cultuureducatie, waarom?

‘Culturele vorming is meer dan ooit van belang, nu kinderen en jongeren opgroeien in een maatschappij die zich kenmerkt door enerzijds een culturele overvloed en anderzijds een cultureel tekort. (...) Door kinderen en jongeren op jonge leeftijd te laten kennismaken met kunst, erfgoed en media leren zij ontdekken wat cultuur betekent voor henzelf en voor de maatschappij.’ Deze constatering uit het gezamenlijke advies ‘Onderwijs in Cultuur’² van de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur werd door de minister van OCW met instemming herhaald in haar beleidsreactie op dit advies. Cultuureducatie is onontbeerlijk voor de kennis en persoonlijkheidsvorming van kinderen en jongeren en hun voorbereiding op een snel veranderende en innovatieve samenleving.

Van de andere kant biedt het culturele instellingen de mogelijkheid nieuw publiek te bereiken en hun grote belang zichtbaar te maken voor het maatschappelijke leven. Daarnaast wordt steeds meer onderkend dat cultuureducatie kan bijdragen aan sociale binding en onderling cultureel begrip.

2. Cultuureducatie carrière

Binnenschools

Het onderwijs speelt een cruciale rol bij de kennismaking met het omvangrijke cultuuraanbod. Scholen zorgen voor ontsluiting van de basiskennis over kunst en cultuur, maar benutten deze ook als onderdeel van de leeromgeving. Evenzeer is educatie, zowel van jongeren als van volwassenen, volgens de overheid een zaak van culturele instellingen: niet iets extra's, maar deel van hun kerntaak.

Via cultuureducatie in het onderwijs krijgen alle kinderen en jongeren de kans om in aanraking te komen met kunst en erfgoed. Binnenschoolse cultuureducatie is méér dan een afwisselend aanbod van kunst, erfgoed en media in meerdere leerjaren. Gestreefd wordt naar een doorgaande leerlijn, van basisschool tot en met middelbare school, die door stapeling leidt tot een brede blik op verschillende aspecten van kunst, erfgoed en media.

De rijksoverheid heeft binnenschoolse cultuureducatie het afgelopen decennium met verschillende stimuleringsmaatregelen bevorderd. In dit proces is de samenwerking met gemeenten en provincies van groot belang geweest voor het bereikte resultaat. [Zie verder onder 3.]

En buitenschools

Binnenschools aangewakkerde belangstelling voor cultuur moet buitenschools een voortzetting kunnen vinden. Buiten-

schoolse cultuureducatie is er in vele vormen en niveaus, variërend van muziek- en theaterlessen en creativiteitscursussen tot workshops in musea en andere erfgoedinstellingen.

Deze buitenschoolse cultuureducatie hoort voor iedereen toegankelijk te zijn, zowel in prijs als bereikbaarheid. Voor kinderen en jongeren én voor volwassenen moet het mogelijk zijn hun creatieve talenten te ontplooien en cultuurkennis op te doen. Ook voor volwassenen die nooit eerder in contact kwamen met kunst en erfgoed en voor nieuwkomers - die vanuit hun eigen culturele achtergrond een bijdrage leveren aan het Nederlandse culturele leven - geldt dat cultuureducatie en -participatie onderdeel vormen van volwaardig deelnemen aan de samenleving.

Een goede verbinding tussen binnenschoolse en buitenschoolse cultuureducatie is essentieel. Leren houdt al lang niet meer op bij het klaslokaal en ook culturele activiteiten in de vrije tijd kunnen bijdragen aan maatschappelijke behoeften als sociale binding en integratie. Ook de nieuwe verantwoordelijkheid van scholen voor een sluitende dagopvang en de opkomst van de brede school vragen om meer en andersoortige culturele activiteiten rondom de school. Gemeenten en provincies kunnen op dit vlak een rol van betekenis spelen.

3. Landelijk stimuleringsbeleid

Het beleid van het ministerie van OCW spitst zich sinds de introductie van het project Cultuur en School in 1996 toe op de binnenschoolse cultuureducatie. Het ministerie zet daarbij vooral in op het bevorderen van de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen. Met deze inzet, die wordt ondersteund door gemeenten en provincies, is veel losgemaakt: cultuureducatie is een thema geworden dat leeft, in het onderwijs en in de culturele sector.

Nu in beleid en praktijk van scholen en culturele instellingen een stevig fundament is gelegd voor cultuureducatie, is het zaak de verworvenheden te borgen en uit te bouwen. Daarnaast is het tijd voor een volgende stap. De komende jaren kiest het ministerie van OCW voor de onderstaande actielijnen³, waaraan ook gemeenten en provincies invulling kunnen geven.

Verbeteren van de verbinding met maatschappelijke thema's

Zonder af te doen aan de intrinsieke waarde van cultuur ziet de rijksoverheid cultuureducatie steeds meer in relatie tot thema's als de brede school, burgerschap, culturele diversiteit, sociale cohesie, integratie en de maatschappelijke rol van de school. Naast individuele verrijking leveren kunst en cultuur mensen namelijk ook gedeelde sociale ervaringen. De komende jaren zal Cultuur en School daarom meer worden verbonden met genoemde, actuele maatschappelijke thema's.

Actieve participatie van jongeren bevorderen

Jongeren die door een kennismaking op school enthousiast zijn geraakt om zelf cultureel actief te worden, moeten daarbuiten gebruik kunnen maken van geschikte, kwalitatief goede faciliteiten. Dergelijke voorzieningen zijn weliswaar op veel plaatsen in Nederland aanwezig, maar ze staan onder druk. Deels als gevolg van gemeentelijke bezuinigingen, maar ook door de veranderde vraag vanuit het onderwijs en het vervagen van grenzen tussen binnenschoolse en buitenschoolse cultuureducatie.

Verbeteren van de kwaliteit van cultuureducatie

Een kind dat op een verkeerde manier met cultuur in aanraking wordt gebracht, kan een leven lang voor cultuur verloren raken.⁴ Aanbod van kwalitatief hoogwaardige cultuureducatie is daarom van groot belang. Hierbij gaat het enerzijds om culturele kwaliteit en anderzijds om educatieve/onderwijskundige kwaliteit. OCW zal daarom het ontwikkelen van gezamenlijke kwaliteitsnotities stimuleren en werk blijven maken van deskundigheidsbevordering in de onderwijs- en culturele sector.

3.1 Cultuureducatiebeleid consolideren en uitbouwen

Regeling Versterking Cultuureducatie in het primair onderwijs verlengd

Vanaf schooljaar 2004-2005 ontvangt een toenemend aantal basisscholen van het ministerie van OCW een schoolgebonden budget voor cultuureducatie van € 10,90 per leerling. Doel van deze regeling is cultuureducatie te verankeren in het lespro-

gramma van de basisscholen. De extra financiële steun moet basisscholen in staat stellen een eigen visie op cultuureducatie te ontwikkelen en deze, in samenwerking met hun culturele omgeving, te vertalen in een concrete vraag naar activiteiten. Om scholen hiervoor meer tijd te gunnen en nog niet deelnemende basisscholen over de streep te trekken is de *Regeling Versterking Cultuureducatie in het primair onderwijs met een jaar verlengd*. Het geoordeelde budget voor cultuureducatie blijft nu van kracht tot het schooljaar 2008-2009. Daarna zal bedoelde bijdrage deel uitmaken van de overeengekomen lumpsum financiering, die scholen de vrije keus laat in de besteding van hun financiële middelen. Ook het flankerend beleid is met een jaar verlengd. Dat houdt in dat de dertig grote gemeenten en alle provincies ook in 2007 jaarlijks een geoordeelde bijdrage ontvangen voor het stimuleren van netwerkvorming en het ondersteunen van scholen en culturele instellingen bij het ontwikkelen van visie en vraaggestuurd aanbod.

De komende jaren zal cultuureducatie bovendien een gespreksonderwerp zijn tussen OCW en het platform Kwaliteit en Innovatie in het primair onderwijs. Dit platform bestaat uit bestuursorganisaties uit het primair onderwijs en heeft tot doel de samenhang en synergie te vergroten tussen diverse landelijke onderwijsinnovaties, waaronder techniek, ICT, kwaliteitszorg, maar ook cultuureducatie.

Cultuurkaart voor jongeren

Het ministerie van OCW stimuleert cultuureducatie in het voorgezet onderwijs met de uitgifte van CKV-vouchers. In de onderbouw van het voorgezet onderwijs worden deze cultuurvouchers klassikaal gebruikt. De vouchers zijn breed inzetbaar: voor reguliere kunstvakken, maar ook voor culturele activiteiten gekoppeld aan vakken als geschiedenis, biologie of aardrijkskunde en voor vakoverstijgende projecten. Daarnaast zijn de vouchers te gebruiken voor de ontwikkeling van projecten in samenwerking met een culturele instelling.

CKV-vouchers voor leerlingen in de tweede fase vmbo, havo en vwo zijn individueel te besteden voor het bezoeken van culturele instellingen en het deelnemen aan culturele activiteiten in het kader van het vak CKV.

Het systeem van cultuurvouchers zal in schooljaar 2008-2009 worden vervangen door een bredere cultuurkaart voor jongeren. Het is de bedoeling dat deze 'cultuurchipknip voor jongeren' een open systeem wordt, zodat ook andere partijen zoals gemeenten, private sponsors of ouders het tegoed kunnen opwaarderen.

Cultuurprofiel scholen

In het kader van Cultuur en School heeft het ministerie van OCW sinds 2004 een twintigtal scholen voor voortgezet onderwijs de mogelijkheid geboden zich te ontwikkelen tot 'cultuurprofiel school'. Na 2006 zal het Rijk de ontwikkeling van cultuurprofiel scholen blijven stimuleren, en wel via gerichte ondersteuning van initiatief vanuit het veld. Zo komt er een helpdesk, een keurmerk en een Vereniging van Cultuurprofiel-

scholen.

Extra middelen voor cultuureducatie

Vanaf 2006 kunnen culturele instellingen en scholen subsidie aanvragen in het kader van een speciale regeling voor cultuureducatie in het primair en voortgezet onderwijs. De extra middelen hiervoor (€ 1,2 miljoen) zijn ondergebracht bij de Mondriaan Stichting en het Fonds voor Amateurkunst en Podiumkunsten. Gezamenlijk steunen deze fondsen voorbeeldstellende educatieve projecten op het gebied van alle kunstdisciplines en erfgoed. Subsidievoorwaarden zijn: samenwerking tussen culturele instellingen en scholen voor primair of voortgezet onderwijs en een landelijk overdraagbaar project.

3.2 Verbinding met maatschappelijke thema's

Cultuur(educatie) heeft een intrinsieke waarde en kan verbinding hebben met maatschappelijke functies zoals identiteit, binding en betrokkenheid, provincie-/ citymarketing en cultureel profiel, cultuurtoerisme en economie plus ruimtelijke ontwikkeling. De minister legde daarnaast in de Voortgangsrapportage over Cultuur en School verbinding met twee andere actuele maatschappelijke thema's: de brede school en de Canon van Nederland.

Brede school

De opkomst van de brede school biedt voor cultuureducatie veel aanknopingspunten en kansen. Door te participeren in brede scholen leveren culturele instellingen een bijdrage aan de maatschappelijke effecten van de brede school als geheel, zoals het vergroten van de ontwikkelingskansen voor kinderen, het bieden van sluitende dagopvang en het bevorderen van sociale cohesie in de wijk.

Canon van Nederland

Medio oktober 2006 verscheen het advies van de Commissie Van Oostrom over de ontwikkeling van een Canon van Nederland. De canon behelst: 'Het geheel van belangrijke personen, teksten, kunstwerken, voorwerpen, verschijnselen en processen die samen laten zien hoe Nederland zich ontwikkeld heeft tot het land waarin we nu leven.'⁵ Behalve in het onderwijs kan de canon een functie hebben als inspiratiebron voor culturele instellingen als musea en voor de media. Ook is het mogelijk een hulpmiddel bij de inburgering van nieuwkomers.

3.3 Verbeteren van de kwaliteit van cultuureducatie

Professionalisering van docenten en culturele instellingen

Educatie medewerkers van culturele instellingen en docenten vervullen een belangrijke rol in cultuureducatie. Om hen voor die taak toe te rusten is de laatste jaren gewerkt aan verankering van cultuureducatie in het curriculum van pabo's en lerarenopleidingen. Dit stimuleringsprogramma zal de komende jaren worden voortgezet en uitgebreid.

Aandacht voor erfgoededucatie

Voor erfgoed als neerslag van de Nederlandse cultuurhistorie en bindend element in onze identiteit is de laatste jaren veel publieke belangstelling. Binnen Cultuur en School was erfgoed een speerpunt. Ook is de afgelopen jaren een inhaalslag gemaakt op het gebied infrastructuur en programma's voor erf-

goededucatie en samenwerking met het onderwijs. Maar er is nog veel te doen. Scholen dienen erfgoededucatie een plek te geven in het curriculum en kleinere erfgoedinstellingen moeten beter worden toegerust voor het ontwikkelen van toegesneden educatieaanbod. De nieuwe Stichting Erfgoed Nederland, een brede bestelorganisatie, zal bijdragen aan deskundigheidsbevordering in het erfgoedveld.

Kwaliteitszorg en certificering kunsteducatie en amateurkunst
De kwaliteitsbewaking van kunsteducatie en amateurkunst heeft sinds kort vorm gekregen in het Kwaliteitskader Kunsteducatie en Amateurkunst. Dit systeem van kwaliteitszorg en onafhankelijke toetsing is opgezet door De Kunstconnectie/VKV en het Platform Amateurkunst, in samenwerking met de VNG en IPO. Instellingen zoals centra voor de kunsten en provinciale instellingen voor kunst en cultuur kunnen zich laten certificeren als zij voldoen aan het kwaliteitskader. De opleidingen van amateurkunstverenigingen kunnen inhoudelijk worden gecertificeerd via het Kwaliteitskader Opleidingen Amateurkunst.

4. De rol van gemeenten en provincies

De kracht van lokaal en provinciaal beleid

In het totale proces van cultuureducatie zijn gemeenten en provincies voor het Rijk belangrijke partners. Zij nemen naar schatting 80% van het totale budget voor cultuureducatie voor hun rekening, met name via bijdragen aan centra voor de kunsten, provinciale instellingen voor kunst en cultuur en erfgoedhuizen. In 2004 bedroegen de gemeentelijke uitgaven voor de kunsten in totaal € 694 miljoen, de provinciale € 73 miljoen en het Rijk besteedde € 343 miljoen aan de kunsten. Aan cultuurbeheer en verspreiding (musea, monumenten, bibliotheken en archieven) gaven de gemeenten dat jaar € 691 miljoen uit, de provincies € 102 miljoen en het Rijk € 347 miljoen.

Daarnaast hebben de decentrale overheden als geen ander zicht op de culturele infrastructuur en – kracht van hun gebied, de wensen en behoeften van hun burgers en de specifieke vraag van doelgroepen zoals het onderwijs.

Vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid zetten gemeenten en provincies zich in voor het in stand houden van een infrastructuur voor cultuureducatie. Gemeenten vanuit hun verantwoording voor de uitvoerende activiteiten en provincies vanuit hun verantwoording voor de directe steunfunctietaken. In *Kiezen in cultuurbeleid*⁶ omschrijven de twaalf provincies hun positie in het kunst- en cultuurbeleid als verbindende kracht, vernieuwer en partner. Zo kunnen provincies als partner een bijdrage leveren aan gemeentelijk cultuureducatiebeleid en regionale samenwerking tussen gemeenten stimuleren.⁷ Voor de uitvoering van deze taken subsidiëren de provincies onder meer de provinciale instellingen voor kunst en cultuur en de erfgoedhuizen. Deze houden zich onder andere bezig met het ontwikkelen en begeleiden van cultuureducatieprojecten, netwerkvorming en advies en deskundigheidsbevordering. De vier grote steden hebben een eigen ondersteuningsstructuur voor kunst en cultuur.

De afgelopen jaren is ingezet op een grotere samenhang in cultuureducatiebeleid van overheden. Rijk, gemeenten en provincies hebben daartoe afspraken gemaakt in het kader van Cultuur en School en het Actieplan Cultuurbereik. Van decentrale overheden wordt met name verwacht dat zij structurele samenwerking tussen culturele instellingen en scholen tot stand brengen, informatie goed toegankelijk maken en de ontwikkeling van 'vraaggestuurd' aanbod stimuleren. Voor ondersteuning daarbij kunnen zij een beroep doen op intermediaire organisaties als centra voor de kunsten, provinciale instellingen voor kunst en cultuur en - erfgoedhuizen.

Op gemeentelijk niveau houdt een gevarieerd palet aan instellingen zich bezig met cultuureducatie. Zo zijn er muziekscholen, creativiteitscentra, jeugdtheaterscholen of combinaties daarvan voor kunsteducatie, terwijl in erfgoededucatie onder meer musea, archieven, monumenten- en archeologieorganisaties actief zijn.

Mogelijkheden voor gemeenten om onderwijs 'met en over cultuur' te stimuleren liggen vooral op het gebied van subsidie(-voorwaarden) aan culturele instellingen en het initiëren en faciliteren van netwerken waarin gemeente, onderwijs en culturele instellingen samenwerken om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Dergelijke netwerken komen in steeds meer plaatsen van de grond als podium om kennis en ervaring uit te wisselen en in goed overleg werkafspraken te maken.

In kleinere plaatsen waar niet voldoende culturele instellingen aanwezig zijn voor een lokaal aanbod van cultuureducatie ligt samenwerking in een regionaal of provinciaal programma voor de hand.

Voor behoud en uitbouw van kwalitatief hoogwaardige buitenschoolse cultuureducatie is blijvende ondersteuning door gemeenten en provincies onmisbaar. Uiteraard vanwege facilitaire en financiële steun aan centra voor de kunsten en erfgoedinstellingen die hiervoor geschikt aanbod ontwikkelen. Maar ook omdat zij contact kunnen leggen tussen culturele instellingen en organisaties op andere beleidsterreinen – denk aan de brede school, naschoolse opvang, jongerencentra, dorps- en buurthuizen – om te komen tot vormen van samenwerking die per saldo de samenleving als geheel ten goede komen.

Handreiking voor beleid

De rijkdom en diversiteit van het culturele aanbod is iets waar we trots op mogen zijn en waar iedereen deel aan moet kunnen hebben. Dat onderstreept het belang van cultuureducatie. Binnenschools, om kinderen en jongeren zo vroeg mogelijk vertrouwd te maken met kunst en cultuur. Buitenschools, zodat jong en oud(er) hun kennis van cultuur en creatieve vermogens verder kunnen ontwikkelen. Binnenschools en buitenschools voor individuele ontplooiing en sociale betrokkenheid.

Niet in de laatste plaats dankzij de inzet van gemeenten en provincies is de afgelopen jaren op het gebied van cultuureducatie grote vooruitgang geboekt. Om successen te consolideren en in kwaliteit nog een stap verder te zetten, kortom voor het ontwikkelen van doordacht kunsteducatie- en erfgoededucatiebeleid, bieden we u graag de handreikingen in deze verzamelmap aan.

Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap

¹ Wijn, C. (2003) Gemeentelijk cultuurbeleid – een handleiding.

² Onderwijsraad/Raad voor Cultuur (2006) Onderwijs in cultuur. Versterking van cultuureducatie in primair en voortgezet onderwijs.

³ Ministerie van OCW (2006) Voortgangsrapportage Cultuur en School. Den Haag

⁴ Bamford, A. The Wowfactor: global research compendium on the impact of arts in the education, (2004) Munster Waxmann p.144

⁵ www.decanonvannederland.nl

⁶ Van Deijck-Hofmeester, C. Raaijmakers, W.J. (2005). Kiezen in cultuurbeleid. Den Haag: Interprovinciaal Overleg (IPO).

⁷ Liefertink, J. (2005). Provinciaal Cultuurbeleid 2005-2008. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.

Colofon

De verzamelmap en het inleidende katern Cultuureducatie - de kracht van lokaal en provinciaal beleid (2006) zijn een initiatief van De Kunstconnectie/VKV en de Stichting Erfgoed Actueel, in samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland. Deze uitgave kwam mede tot stand met steun van de Cultuurfonds Bank Nederlandse Gemeenten en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Tekst

Marja van der Putten en Femie Willems

Vormgeving

Made by Momers, Jean-Paul Momers

Druk

Zwaan Printmedia

Oplage 2.000

